20 aanbevelingen voor een strenge wapenexportregulering in Vlaanderen

Vlaanderen kan sinds de regionalisering van de wapenexporten en -importen voor het eerst een eigen restrictief beleid voeren inzake wapenhandel. Voor de regionalisering leek het immers alsof het Franstalige landsgedeelte België ervan weerhield een standvastig ethisch beleid ter zake te voeren.

Dat er aan de huidige regelgeving betreffende wapenexport heel wat kan verbeteren, is waarschijnlijk voor iedereen duidelijk. De federale regelgeving is op dit moment onduidelijk, ondoorzichtig, oncontroleerbaar en juridisch niet aanvechtbaar. Niettemin bevat de huidige wetgeving ook positieve punten die in een Vlaamse regelgeving behouden kan blijven.

Het Forum voor Vredesactie voerde al vele jaren campagne om de wapenwet te verstrengen en meer transparantie te vragen. Met deze tekst wenst het Forum voor Vredesactie alle aanbevelingen die in de loop van die campagne naar boven kwamen, samen te bundelen met telkens een duidelijke, maar bondige motivatie.

21 september 2005
Internationale dag van de Vrede
Forum voor Vredesactie

Forum voor Vredesactie - Patriottenstraat 27 – 2600 Berchem – Tel: 03 281 68 39 – Fax: 03 281 68 79 – forum@vredesactie.be – www.vredesactie.be

Inhoudstafel

Behoud de goede punten van de federale regelgeving
1ste aanbeveling: Behoud de ‘catch-all’ clausule....3
2de aanbeveling: Behoud de doorvoervergunning....4
3de aanbeveling: Behoud de vergunning voor export naar andere landen van de EU....4

Fundamentele principes en waarden van het Vlaamse wapenexportbeleid
4de aanbeveling: Een eventuele export van wapentuig moet altijd in overeenstemming zijn met het buitenlands beleid van België, de interne veiligheid van België, en de internationale doelstellingen die België en/of Vlaanderen zich stellen; zoals bijvoorbeeld ontwapening en internationale stabiliteit 5

Hanteer het voorzichtigheidsprincipe
5de aanbeveling: Verbied uitvoer naar landen met ernstige en systematische mensenrechtenschendingen....6
6de aanbeveling: Voer nooit uit naar dictaturen....7
7de aanbeveling: Voed geen (regionale) wapenwedlopen 7
8ste aanbeveling: Voer alleen uit naar landen die de belangrijkste internationale verdragen met betrekking tot humanitair recht, wapenbeheersing en ontwapening enerzijds en mensenrechten anderzijds ratificeerden 8
9de aanbeveling: Geen uitvoer naar sterk gemilitariseerde landen....9
10de aanbeveling: Export kan niet naar landen die niet rapporteren aan het VN-wapenregister....10
11de aanbeveling: Geen uitvoer naar landen die massavernietigingswapens ontwikkelen of gebruiken en naar landen die het non-proliferatieverdrag niet ondertekenden....10
12de aanbeveling: De rapporten van Amnesty International en Human Rights Watch vormen een belangrijke informatiebron voor de beoordeling van de mensenrechten....10

Zorg voor duidelijkheid
13de aanbeveling: Zorg voor duidelijk bindende regels die zo weinig mogelijk ruimte laten voor interpretatie 11
14de aanbeveling: Een decreet zonder dubbele standaarden....11
15de aanbeveling: Verbind essentiële voorwaarden aan het verlenen van productielicenties....12
16de aanbeveling: Maak militaire productie in Vlaanderen vergunningsplichtig

Transparante rapportering
17de aanbeveling: Openbaarheid van bestuur; ook voor wapenexportvergunningen....13
18de aanbeveling: Maak een zo volledig mogelijk rapport....13

Democratische beslissingsprocedure
19de aanbeveling: Zorg voor een bredere basis voor de beslissingsprocedure

Toegang tot de rechterlijke macht
20ste aanbeveling: Maak overtredingen juridisch aanvechtbaar....15

Behoud de goede punten van de federale regelgeving

1ste aanbeveling: Behoud de ‘catch-all’ clausule

In mei 2005 kondigde Vlaams minister van Economie en Buitenlandse Handel, Fientje Moerman, in de subcommissie Wapenhandel van het Vlaams Parlement aan dat haar kabinet en administratie werken aan een eerste Vlaams wapendecreet.
Op het eerste gezicht leek die aankondiging een positieve wending. Moerman sprak immers van verhoogde transparantie, en de publicatie van de licenties op het internet.
Maar ze gaf ook aan dat ze de zogenaamde ‘catch-all’ clausule uit de regelgeving wil.[i] De ‘catch-all’ clausule maakt dat elk product een vergunning nodig heeft indien het bestemd is voor het ondersteunen van militaire acties.[ii]
In het Koninklijk Besluit terzake is een lange lijst opgenomen van producten die een vergunning nodig hebben. Maar om eventuele leemtes in de lijst op te vangen, en om te voorkomen dat bedrijven zonder vergunning materiaal zouden uitvoeren voor het ondersteunen van militaire acties, werd deze extra ‘catch-all’ clausule opgenomen.

Minister Moerman gaf in het parlement een aantal voorbeelden van producten waarvoor ze niet langer een vergunning nodig acht. Beeldschermen die ontwikkeld zijn voor defensie en aangewend worden voor militaire doeleinden, maar door de federale overheid als zogenaamde ‘vrije goederen’ worden beschouwd, mogen wat de minister betreft in de toekomst worden vrijgesteld.
De minister had het hier over beeldschermen van Barco, zonder ze bij naam te noemen.
Barco is in Vlaanderen de grote pleitbezorger van de afschaffing van de ‘catch-all’ clausule, zodat haar producten niet langer een licentie nodig hebben.[iii]
De Barco-beeldschermen zijn immers bijna allemaal gerangschikt als ‘vrije goederen’[iv], alhoewel ze ingebouwd worden in militaire helikopters, schepen, vliegtuigen en werkstations die Tomahawk-raketten besturen (Tomahawks kunnen nucleair geladen zijn, zie uitleg in kader). De beeldschermen worden ingebouwd in wapentuig dat verder geëxporteerd wordt naar dictatoriale regimes en landen met spanningen en gewapende conflicten.

De militaire productie bij Barco wordt geschat op 100 miljoen euro. Dit is 20 procent van de totale waarde van de Vlaamse uitvoer die op die manier uit de rapporten van de Vlaamse wapenexport zouden verdwijnen (we gaan hier van de veronderstelling uit dat de totale militaire productie van Barco uitgevoerd wordt om ingebouwd te worden in grotere wapensystemen). We hebben het hier slecht over de uitvoer van 1 bedrijf. Ook andere Vlaamse bedrijven als ADB of BMT zijn vergunningsplichtig alhoewel ze deels vrije goederen produceren. Het percentage van 20% is dus waarschijnlijk een serieuze onderschatting.

De Vlaamse wapenproductie zou op die manier dus drastisch onderschat worden.
Vlaanderen kreeg nog maar pas de bevoegdheid over wapenhandel, maar zou

al meteen de ogen sluiten voor minstens 20 procent van zijn export.

Moerman wijst erop dat in de ons omringende landen niet zo'n strenge ‘catch-all’ clausule bestaat. In Nederland en Duitsland bestaat inderdaad een ‘catch-all’ clausule die beperkter is dan in België. In Duitsland beperkt de clausule zich tot een aantal landen, opgenomen in een landenlijst. In Nederland bestaat de ‘catch-all’ clausule nu ongeveer 10 jaar, maar werd ze nog maar 20 keer toegepast[v], tot groot ongenoegen van oppositiepartijen die aangeven dat Nederland ‘dual use’ goederen aan Pakistan leverde die gebruikt kunnen worden voor de aanmaak van kernwapens, en dus aan de ‘catch-all’ clausule konden ontsnappen.

Maar laat de Belgische ‘catch-all’ clausule nu net een onderdeel zijn van de Belgische regelgeving die ngo's in het buitenland ons benijden en als voorbeeld nemen voor hun eigen wetgevers. Laten we dit dan ook zo houden in de Vlaamse regelgeving.

2de aanbeveling: Behoud de doorvoervergunning

Moerman kondigde ook aan dat moet worden onderzocht of het instrument van de doorvoervergunning tussen alle lidstaten of enkel de 15 vroegere lidstaten van de Europese Unie behouden moet blijven. “Als men ervan kan uit gaan dat in alle EU-landen de Europese normen worden toegepast, dan is voor dat soort doorvoer logischerwijze geen bijkomende Vlaamse vergunning nodig.” Die premisse klopt natuurlijk niet. Niet overal in Europa worden dezelfde normen toegepast. Dat bewijst volgend voorbeeld: In 1998 onderschepte de Belgische douane wapentechnologie bestemd voor Eritrea. De lading was doorgevoerd vanuit Nederland. België stopte de lading die o.a. uit tankmotoren bestond.[vi] Eritrea was immers op dat moment in oorlog.

3de aanbeveling: Behoud de vergunning voor export naar andere landen van de EU

De firma Barco dringt aan op een vrijstelling van aanvraag voor exportvergunningen voor Europese landen.[vii] Het Forum voor Vredesactie dringt er op aan om vergunningen voor EU-landen te behouden. Deels wegens dezelfde reden als in de tweede aanbeveling: niet alle EU-landen hebben een even strenge wetgeving.
Bovendien worden Barco-producten ingebouwd in wapensystemen in andere EU-landen en vervolgens verder uitgevoerd. Vrijstelling van uitvoervergunning voor EU-landen maakt dat Vlaanderen volledig zijn controle verliest over eventuele verdere uitvoer.

Een recent voorbeeld (2003) is de uitvoer vanuit Nederland naar het Verenigd Koninkrijk van patrouillevliegtuigen[viii]. In Nederland kon dit zonder vergunning. Het VK exporteerde – zonder medeweten van de Nederlandse overheid – de

patrouillevliegtuigen op zijn beurt naar Nepal. Het militaire tijdschrift ‘Janes Defence Weekly’ meldt op 15 december 2004 dat mede door de komst van deze Nederlandse vliegtuigen Nepals 'air power' substantieel versterkt is.

Fundamentele principes en waarden van het Vlaamse wapenexportbeleid

4de aanbeveling: Een eventuele export van wapentuig moet altijd in overeenstemming zijn met het buitenlands beleid van België, de interne veiligheid van België, en de internationale doelstellingen die België en/of Vlaanderen zich stellen; zoals bijvoorbeeld ontwapening en internationale stabiliteit

Het buitenlands beleid is niet gefederaliseerd. Het economisch beleid, de buitenlandse handel en ook de wapenhandel zijn dat wel. "*Het risico bestaat dat [de federale] adviezen op het regionale niveau om economische redenen genegeerd zullen worden, waardoor de internationale verbintenissen inzake mensenrechten die ons land de voorbije jaren heen heeft aangegaan, de facto uitgehold zullen worden,*"[ix] aldus een anonieme diplomaat in een Vlaamse krant. Dat de vrees van deze diplomaat niet ongegrond is, bleek uit de Waalse licentie voor New Lachaussée voor de bouw van een munitiefabriek in Tanzania. Oorspronkelijk werd de licentie toegekend, ondanks de federale bezwaren van minister van Buitenlandse Zaken, Karel De Gucht. Later werd ze onder zware druk tijdelijk geschorst, en uiteindelijk ingetrokken.

Een verplicht te volgen advies van de federale overheid zou in deze de beste oplossing zijn.

Hanteer het voorzichtigheidsprincipe

In het ideale geval zou Vlaanderen elke wapenexport per definitie moeten verbieden. Nu wordt er echter van uit gegaan dat export altijd toegelaten is, tenzij er grondige redenen zijn om niet te exporteren, zoals de kans dat de wapens een gewapend conflict verergeren, of kunnen worden gebruikt voor mensenrechtenschendingen. De bewijzen hiervoor verzamelen, is echter moeilijk.

Er zijn goede redenen om principieel alle wapenexport te verbieden. Wapens zouden eigenlijk geen normaal economisch goed of verhandelbaar product mogen zijn. Of die dingen verhandeld of geproduceerd worden, zou altijd moeten afhangen van een politieke beslissing. Of en welke wapens geproduceerd worden, hangt dan af van een politiek oordeel over de noodzaak ervan. Hierover kan een breed politiek debat gevoerd worden. De meningen zullen verdeeld zijn. Maar nu wordt zelfs dit debat niet gevoerd. De defensiesector wordt als een gewone economische sector beschouwd waarbij de overheid zich beperkt om de negatieve gevolgen een beetje te beheersen. Wapens zijn erg ‘duurzaam’, in de zin dat deze goederen een lange tijd meegaan en dus in conflicten kunnen worden gebruikt waarvan er nu nog geen enkel vermoeden is. Het beste voorbeeld is misschien Irak. In de jaren '80 van de twintigste eeuw werd dit land door verschillende westerse landen met wapens en wapenonderdelen bevoorraad, ondanks het feit dat Irak in een gewapend conflict was met Iran. België leverde nachtkijkers van OIP (Oudenaarde). Nog geen twintig jaar later mochten verschillende landen van de 'coalitietroepen' in Irak vechten tegen de wapens die ze zelf hadden geleverd.

Politiek is deze eis van principieel verbod momenteel niet haalbaar. Daarom vraagt het Forum voor Vredesactie om het voorzichtigheidsprincipe te omarmen en in het decreet duidelijke voorwaarden te voorzien waaraan export moet voldoen. In aanbevelingen 5 tot/met 12 geven we een aantal essentiële punten waarbij uitvoer verboden zou moet zijn.

5de aanbeveling: Verbied uitvoer naar landen met ernstige en systematische mensenrechtenschendingen

Met ernstige en systematische mensenrechtenschendingen bedoelen we de systematische misbruiken op het vlak van recht op leven en persoonlijke veiligheid door handelingen van staatsgerelateerde instellingen of personen. Meer in het bijzonder gaat het over genocide, buitengerechtelijke executies, doodstraf, verdwijningen, folteringen, verdacht overlijden in hechtenis, hechtenis zonder proces, rechtzaken zonder minimum proceduremogelijkheden, straffeloosheid van politie en leger, gewetensgevangenen of politieke gevangenen, systematische discriminatie van bevolkingsgroepen, ... Schendingen met betrekking tot politieke rechten

en andere fundamentele vrijheden namen we apart op in aanbeveling 6.

Ook België wordt door Amnesty International geviseerd als het gaat over mensenrechtenschendingen (overbevolking van gevangenissen). Toch even duidelijk stellen dat het in deze aanbeveling gaat over ernstige en systematische mensenrechtenschendingen. Amnesty International en Human Rights Watch maken geen rangorde op van landen met minder of meer ernstige schendingen. UNESCO *Catedra* doet dat wel in haar Alert-rapporten die jaarlijks verschijnen[x]. Ze maken een onderscheid tussen enerzijds landen met mensenrechtenschendingen (waartoe België behoort), anderzijds landen met ernstige mensenrechtenschendingen en ten slotte landen met zeer ernstige mensenrechtenschendingen.

6de aanbeveling: Voer nooit uit naar dictaturen

Wapens zijn niet enkel een risico omdat ze kunnen worden gebruikt in conflicten en oorlogen. Ook als wapens niet worden gebruikt, kunnen ze voor problemen zorgen. Wapenuitvoer naar dictatoriale regimes, ook al is daar geen oproer, versterkt het ondemocratische regime. De te exporteren wapens of onderdelen mogen enkel naar stabiele democratieën, waar burgers hun vertegenwoordigers kunnen aanduiden in periodieke verkiezingen (met geheime stemming), vrij politieke partijen kunnen oprichten, en waar er civiele controle is over het leger en veiligheidsdiensten.
In het verleden heeft België nooit veel bezwaren geuit bij het bevoorraden van dictatoriale regimes. De grootste Belgische wapenklant de laatste jaren voor de regionalisering was Saoedi-Arabië. Maar ook andere dictaturen werden rijkelijk bevoorraad: Koeweit, Oman, Singapore, Brunei, ...[xi]

7de aanbeveling: Voed geen (regionale) wapenwedlopen

Wapenuitvoer kan ook de wapenwedloop versterken. Vlaanderen voerde in 2003 materiaal uit voor militaire landingsbanen in Pakistan, en beeldschermen met militaire bestemming naar India.[xii] Minister Moerman spreekt in haar verslag aan het parlement van een dooi tussen de twee landen. Maar die ‘voorzichtige dooi’ kan met één verkiezing voorbij zijn. En ondanks de wederzijdse diplomatieke pogingen om de spanning te beheersen, gaat de wapenwedloop onverminderd door.

Het voorzichtigheidsprincipe gebiedt ons van in dit geval deze wapenwedloop niet te versterken. De dreiging van een oorlog tussen de kernwapenstaten Pakistan en India is onverminderd groot en een oplossing voor de kwestie Kasjmir is nog even ver af als altijd. In 2002 hield de wereld zijn adem in toen massale troepenverschuivingen de opmaat leken tot een nieuwe grote oorlog tussen de twee aartsrivalen; een nucleair treffen werd gevreesd. Hoewel het toen met een sisser afliep, staan beide landen nog altijd op scherp en kan de minste aanleiding de lont in het kruitvat zijn. Van (nucleaire) ontwapening of

andere stappen in de richting van een vreedzame verhouding tussen de buurlanden is in elk geval nog geen sprake.

8ste aanbeveling: Voer alleen uit naar landen die de belangrijkste internationale verdragen met betrekking tot humanitair recht, wapenbeheersing en ontwapening enerzijds en mensenrechten anderzijds ratificeerden

Landen die de belangrijke internationale conventies over mensenrechten en de belangrijkste juridische instrumenten in de VN-Millenniumverklaring nog niet ratificeerden, kunnen geen eindbestemming van de vergunningen zijn. Het al dan niet ratificeren van deze verdragen weerspiegelt het gedrag van de betreffende staat in relatie tot de internationale gemeenschap. De algemeen secretaris van de VN, Kofi Annan, onderstreepte al in 2002 het belang van multilateralisme en drong er bij de VN-lidstaten op aan om het juridisch kader ontwikkeld door de internationale gemeenschap sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog te respecteren en te ratificeren.

De ratificering van deze verdragen moet zorgen voor het breed concept van vrede en veiligheid dat ook de VN hanteert: economische veiligheid, voedselveiligheid, gezondheidsveiligheid, milieuveiligheid, persoonlijke veiligheid, veiligheid van de gemeenschap en politieke veiligheid.

De VN schuift zelf volgende belangrijke conventies over mensenrechten naar voren:

- Internationaal verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten
- Internationale verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten
- Verdrag tegen foltering en andere onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing
- Internationale verdrag over de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie
- Verdrag voor het voorkomen en bestraffen van de misdaad van genocide
- Verdrag over de status van vluchtelingen
- Verdrag inzake de bescherming van de rechten van alle migrerende werknemers en hun gezinsleden
- De conventies en bijkomende protocollen van Genève (oorlogsrecht)

De Millenniumverklaring van de Verenigde Naties is een document dat geldt als richt- en uitgangspunt voor de nieuwe eeuw. De Verklaring - aangenomen tijdens de Millennium Top van 6 tot 8 september 2000 in New York - verwoordt de punten van zorg zoals de 147 staatshoofden en regeringsleiders, en in totaal 191 naties, die deelden tijdens de grootste bijeenkomst van wereldleiders ooit. Een zevental van die instrumenten zijn zo belangrijk dat we ze eveneens als voorwaarde willen stellen voor de export van militair materiaal.

- het Statuut van Rome inzake het Internationaal Strafhof.
- Verdrag inzake het verbod op gebruik, opslag, productie en vervoer van antipersoonsmijnen en inzake hun vernietiging
- Het Kyoto-protocol (Klimaatsverdrag).
- Verdrag inzake biologische diversiteit (Rio-verdrag)
- Verdrag inzake de bestrijding van woestijnvorming
- het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen
- Verdrag inzake de rechten van het kind

9de aanbeveling: Geen uitvoer naar sterk gemilitariseerde landen

De mate van militarisering van een land kan bijvoorbeeld afgeleid worden aan de hand van het bedrag dat besteed wordt aan militaire uitgaven als percentage van het BBP, de import van conventionele wapens als percentage van het BBP, of het aantal soldaten als percentage van de gehele bevolking. Als meer dan 4% van het BBP naar militaire uitgaven gaat, of meer dan 0,5% van het BBP naar import van conventionele wapens, of als het aantal soldaten meer dan 1,5% van de totale bevolking uitmaakt, dan wordt dit door Unesco Catedra[xiii] beschouwd als verontrustend. De gegevens hieromtrent worden gepubliceerd door het Zweedse vredesinstituut SIPRI, de UNDP en in de World Development Indicators van de Wereldbank.

Het Berlin Information Center on Conversion[xiv] werkte een index (BIC3D-index) uit die vier soorten gegevens betreffende de militarisering combineert: militaire uitgaven, wapenreserves, militair personeel en werkgelegenheid in de wapenindustrie. De indexwaarden liggen tussen -100% en +100% waarbij negatieve cijfers militarisering aangeven, positieve een demilitarisering. De index wordt jaarlijks gepubliceerd in de Arms Conversion Survey[xv]. Een index tussen -1 en -30 betekent dat een land in een proces van militarisering zit. Een index die de -30 in negatieve zin overschrijdt, betekent een significant (gevaarlijk) proces van militarisering.

10de aanbeveling: Export kan niet naar landen die niet rapporteren aan het VN-wapenregister

Vlaanderen mag alleen nog wapens exporteren naar landen die deelnemen aan het Wapenregister van de Verenigde Naties. Het wapenregister werd opgezet na de Golfoorlog van 1991 als reactie op de grootschalige bewapeningsprogramma's, waardoor bijvoorbeeld Irak het zwaarbewapend Koeweit kon binnenvallen.
Het VN-register verzamelt informatie over de importen en exporten van conventionele wapens, verdeeld in zeven categorieën: aanvalstanks, gepantserde voertuigen, grote artilleriesystemen, gevechtsvliegtuigen, aanvalshelikopters, oorlogsschepen en raketten / raketlanceerinstallaties. Alhoewel het geven van informatie aan het register op vrijwillige basis gebeurt, geeft het toch duidelijk de bereidheid weer op het niveau van transparantie van de VN-lidstaten. Het register is een stap naar meer inzicht in wapenverkopen. Indien niet geëxporteerd mag worden naar landen die niet mee doen met het register, kan dit een extra stimulans zijn voor de betreffende landen om mee te doen met het register.

In Nederland wordt dit criterium gebruikt sinds het jaar 2000, weliswaar met een flink achterpoortje: Nederland gaat “rekening houden met de vraag of het land van eindbestemming deelneemt aan het VN-wapenregister”[xvi]. Beter is om leveringen volledig te weigeren als het land niet meedoet aan de rapportering.

11de aanbeveling: Geen uitvoer naar landen die massavernietigingswapens ontwikkelen of gebruiken en naar landen die het non-proliferatieverdrag niet ondertekenden

Terwijl antiwapenhandelcomités over heel de wereld actie voerden tegen wapenexporten naar Irak in de jaren ’80 - laten we niet vergeten dat vanaf september 1980 Irak in oorlog was met Iran - hielpen honderden westerse bedrijven (inclusief bedrijven uit het VK, de VS, Frankrijk en Duitsland) Irak aan massavernietigingswapens. Ook Belgische bedrijven deden lustig mee. [xvii]
Indien de Europese landen de aanbeveling om niet uit te voeren naar landen die massavernietigingswapens ontwikkelen, in stand houden of gebruiken, al in de jaren '80 in een wapenwet hadden gegoten, zou Irak nooit zo makkelijk massavernietigingswapens hebben kunnen ontwikkelen en gebruiken tegen bijvoorbeeld de Koerden of tegen Iran.

12de aanbeveling: De rapporten van Amnesty International en Human Rights Watch vormen een belangrijke informatiebron voor de beoordeling van de mensenrechten

De huidige federale wapenwet voorziet dat er rekening wordt gehouden met rapporten van de Verenigde Naties, de Raad van Europa of de Europese Unie.

Er worden daarbij minstens twee zeer belangrijke organisaties zoals Amnesty International en Human Rights Watch over het hoofd gezien, wier rapporten duidelijker, recenter en omvangrijker zijn.

Zorg voor duidelijkheid

13de aanbeveling: Zorg voor duidelijk bindende regels die zo weinig mogelijk ruimte laten voor interpretatie

Art. 4 van de oorspronkelijke federale wapenwet van 1991 voorzag in een aantal – weliswaar te weinig - duidelijke gevallen waarbij wapenexport verboden was. De gewijzigde federale wapenwet van 2003 kent echter formuleringen om wapenexport toch mogelijk te maken *“zodat voldoende steun kan worden verleend aan democratische regimes wier bestaan bedreigd wordt”* of vanwege *“de legitieme behoefte van een land inzake veiligheid en defensie”*[xviii]. Met zo'n termen is vaagheid troef. Voor de bevoegde magistraten is dit zeer moeilijk te interpreteren. Minister Michel gebruikte deze termen om uitvoer van Minimi's naar Nepal te verantwoorden.

Het is dan ook wenselijk dat dergelijke begrippen worden geschrapt.

14de aanbeveling: Een decreet zonder dubbele standaarden

De federale wet stelde duidelijk dat uitvoer niet kan als "de uitvoer bijdraagt tot een duidelijk risico dat het ontvangende land het bedoelde materieel voor agressie jegens een ander land gebruikt […]"[xix].

Uit de retoriek van minister Michel en premier Guy Verhofstadt bleek overduidelijk dat de inval van de VS en het VK in Irak (2003) niet strookte met de Belgische (internationale) doelstellingen om niet zonder VN-mandaat ten strijde te trekken. En het ging ook over een duidelijk geval van agressie jegens een ander land.

Uitvoer van wapens naar de VS en het VK was dan wettelijk gezien niet meer mogelijk, en politiek gezien niet wenselijk. Toch bleef België gewoon verder uitvoeren naar de VS en het VK. De Belgische overheid werkt dus met dubbele standaarden: De federale wapenwet wordt blijkbaar enkel toegepast als het om Afrikaanse of Aziatische ‘agressie’ gaat (op het moment gelden embargo’s voor Liberia, Angola, Sierra Leone, Somalië, Armenië, …), maar niet als het om westerse agressie gaat.

15de aanbeveling: Verbind essentiële voorwaarden aan het verlenen van productielicenties

Met een productielicentie kan een firma in een ander land door een andere firma wapens of wapenonderdelen laten maken. Aan zo'n speciale vergunning moeten essentiële voorwaarden verbonden worden:

- het geproduceerde materiaal mag niet verhandeld worden in strijd met de Vlaamse regelgeving. De vergunning van de productielicentie wordt dus mede afhankelijk gemaakt van de bestemming van de geproduceerde goederen (dit betekent niet dat de uitvoer van deze wapens uit het derde land vergunningsplichtig wordt onder de Vlaamse wetgeving, maar wel dat het bedrijf een informatieverplichting heeft en dat de vergunning ingetrokken kan worden als de licentie tegenstrijdig is aan de Vlaamse wetgeving.
- de licentiegever moet aan de controlerende administratie elke 6 maanden een overzicht geven van het gebruik van de licentie
- een vergunning wordt enkel gegeven als het licentiecontract expliciet deze informatieplicht bevat

Als uit deze rapportage of andere gegevens blijkt dat niet aan deze voorwaarden voldaan is of als de rapportage onvolledig of foutief blijkt te zijn, wordt de vergunning ingetrokken.

16de aanbeveling: Maak militaire productie in Vlaanderen vergunningsplichtig

We zien dat bedrijven als Sabca-Limburg en FN- Zutendaal geen exportvergunningen aanvragen in Vlaanderen. Sabca-Limburg is een onderdeel van Sabca- Brussel (met ook een afdeling in Gosselies), FN- Zutendaal hoort bij FN-Herstal. Beide doen aan 'vergunning-shoppen' in Brussel of Wallonië, wat in feite een omzeiling is van een toekomstige Vlaamse regelgeving.
De oplossing hiervoor is het vergunningsplichtig maken van militaire productie, onderzoek en marketing zoals dit ook in bijvoorbeeld Zweden bestaat. Hierdoor wordt een instrument gecreëerd om productie, onderzoek en marketing aan controle te onderwerpen. Het geeft de overheid een grotere impact op de richting van de industriële ontwikkeling en kan dus een belangrijk instrument zijn om vorm te geven aan een 'vredeseconomie'. Het laat een gedetailleerde discussie toe over welke militaire productie toegelaten wordt om bedrijven levensvatbaar te houden en hoe je de betreffende bedrijven op termijn onafhankelijk van de militaire productie maakt.
Als je vertrekt van het idee dat enkel geproduceerd mag worden als daar nood aan is, moet een bedrijf in zijn 'productie'-vergunningsaanvraag motiveren waarvoor die wapens dienen en nodig zijn. De vraag of FN-Zutendaal munitie mag produceren voor een "prille democratie in nood" wordt dan bij de productie gesteld, en niet meer bij de uitvoer. In de praktijk zal FN nooit produceren voor het een contract binnen heeft. Voor de losse verkoop van jachtgeweren of bij de verkoop van munitie voor persoonlijk gebruik, kan een

soepeler regelgeving gemaakt worden.
M.a.w. je gaat bij de productie de vragen stellen die nu bij de uitvoer gesteld worden, bv. naar de eindgebruker.
Productie vergunningsplichtig maken, zorgt ervoor dat 'vergunning-shopping' binnen België onmogelijk wordt.

Transparante rapportering

17de aanbeveling: Openbaarheid van bestuur; ook voor wapenexportvergunningen

Openbaarheid: wapenleveringen zijn aan vergunningen onderhevig omdat ze diepgaande gevolgen kunnen hebben op het vlak van mensenrechten, ze kunnen bestaande conflicten doen ontsporen, of verhevigen. Het Forum voor Vredesactie stelt dat burgers en hun parlementaire vertegenwoordigers minimaal moeten kunnen weten wat de overheid vergunt in haar naam, om op die manier de export te controleren. In Nederland wordt bijvoorbeeld sinds kort elke maand de lijst met vergunningen openbaar gemaakt op de website van het ministerie van Economische Zaken[xx].
In een nieuw Vlaams wapendecreet moet voor tenminste dezelfde openbaarheid gezorgd worden. Beter nog is van de op til zijnde exportvergunningen vooraf te publiceren op het internet, zodat mogelijk bezwaar kan worden ingediend. Dat dit niet onhaalbaar is, bewijst de VS, waar individueel hangend dossiers vanaf een bepaald bedrag via een zogenaamde 'Notification' bekend worden gemaakt, vóórdat de export plaatsvindt.

Tien jaar geleden waren de milieuvergunningen geheim. Resultaat was dat de milieuwetgeving door de overheid in haar vergunningsbeleid niet werd toegepast. De milieubeweging heeft uiteindelijk verkregen dat deze vergunningen en de vergunningsaanvragen publiek werden zodat ze ook controleerbaar werden. Vlaanderen is er properder op geworden. Dit moet ook gebeuren met wapenexportvergunningen. De wereld kan er enkel maar veiliger van worden.

18de aanbeveling: Maak een zo volledig mogelijk rapport

Naast de noodzakelijke openbaarheid van de vergunning (zie aanbeveling 17) ontbreken op dit moment in de halfjaarlijkse en jaarlijkse rapporten nog een aantal essentiële zaken.

Zo worden hernieuwingen die toegestaan worden voor eerder verleende vergunningen niet opgenomen in de halfjaarlijkse rapporten van de Vlaamse regering. Hernieuwingen worden toegestaan indien de initiële vergunning niet ‘opgebruikt’ is. Het is mogelijk dat de vergunde levering gespreid wordt over verschillende jaren, daar waar de vergunning slechts geldig is voor één jaar.

Bij een hernieuwing wordt daarom een vergunning toegekend voor het ‘saldo’. De initiële vergunning wordt verstrekt voor de totale kwantiteit van de te leveren goederen en wordt opgenomen in het verslag dat betrekking heeft op de periode waarin de vergunning verstrekt is. De optelling van de totale vergunde kwantiteit (initiële vergunning) en het saldo (hernieuwing) zou een grotere kwantiteit en een hoger bedrag opleveren dan er feitelijk vergund is. De Vlaamse regering meent dat opname van hernieuwingen een vertekend beeld zou geven van de Vlaamse wapenexport.[xxi] Dit euvel kan gemakkelijk verholpen worden door in het verslag een onderscheid te maken tussen nieuwe vergunningen en het verlengen van bestaande vergunningen.

Ook tijdelijke invoer en uitvoer worden nu niet opgenomen in het verslag. Tijdelijke invoer kan betrekking hebben op wapensystemen die voor herstelling terug naar ons land komen. Tijdelijke uitvoer kan betrekking hebben op wapensystemen voor een wapenbeurs in het buitenland. In beide gevallen is het zinvol te weten welke tijdelijke invoervergunningen of tijdelijke exportvergunningen de Vlaamse regering goedkeurt. Worden tijdelijke vergunningen voor het repareren van wapensystemen uit Israël vergund? Worden er tijdelijke uitvoervergunningen voor wapenbeurzen in dictatoriale regimes als Saoedi-Arabië goedgekeurd?

In de rapporten ontbreekt ook elk spoor van de feitelijke invoer en uitvoer. Niet elke vergunning leidt ook tot effectieve invoer of uitvoer.

Er wordt ook geen melding gemaakt van welke globale vergunningen en algemene vergunningen verleend worden. Globale vergunningen en algemene vergunningen gelden voor bepaalde categorieën van ‘dual-use’ goederen voor een bepaald aantal landen en voor alle mogelijke klanten in die landen.

Last but not least wordt er op dit moment niet aangegeven welke fundamentele principes en waarden het Vlaamse exportbeleid uitmaken. Deze principes en waarden expliciet vermelden, kan wellicht helpen om op een betere manier de cijfers en tabellen van de rapporten te begrijpen en te interpreteren.

Democratische beslissingsprocedure

19de aanbeveling: Zorg voor een bredere basis voor de beslissingsprocedure

De wapenexportbevoegdheid zit op dit moment uitsluitend bij de minister bevoegd voor Economische Zaken. Op zich is dit onlogisch. Het argument van de werkgelegenheid – regelmatig aangehaald door de industrie – weegt al gauw sterk door. Logischer lijkt de uiteindelijke beslissing te laten nemen door de minister bevoegd voor het Buitenlands Beleid of de coördinatie ervan, vermits de vergunningen in overeenstemming moeten zijn met dit buitenlands beleid.

Hieronder schetsen we in het kort enkele mogelijkheden om de beslissingsbevoegdheid verder te verbreden.

Voorafgaande parlementaire controle
Het Amerikaanse Congres krijgt van elk individueel hangend dossier vanaf een bepaald bedrag een zogenaamde 'Notification', vóórdat de export plaatsvindt. Het Congres kan in bepaalde gevallen zelfs de export blokkeren. Ook in Zweden bestaat er een voorafgaande parlementaire controle. De overheid heeft er nog nooit een vergunning toegekend waar een meerderheid van de leden van het Zweeds parlementair comité tegen gekant was. Ook op Vlaams vlak moet zo’n voorafgaande parlementaire controle mogelijk zijn voor elk individueel hangend dossier.

Mogelijkheid tot bezwaarschriften
Net zoals milieuvergunningen zouden exportvergunningen vooraf openbaar moeten worden gemaakt, zodat belanghebbenden bezwaarschriften kunnen indienen. In dit geval zijn de belanghebbenden ngo's en mogelijke vluchtelingen afkomstig uit het land waarnaar België wapens wil exporteren.
Advies van het Vlaams Vredesinstituut
Zoals ook milieuvergunningen adviezen nodig hebben van Aminal, zo zouden ook exportvergunningen verplicht geadviseerd moeten worden door het Vlaams Vredesinstituut.

Toegang tot de rechterlijke macht

20ste aanbeveling: Maak overtredingen juridisch aanvechtbaar

Dit kan alleen als er volledige transparantie bestaat over de vergunningen (zie aanbeveling 17). Vzw’s die een algemeen of collectief belang nastreven – zoals de vredesbeweging en de derdewereldbeweging – moeten de mogelijkheid krijgen wapenexportlicenties juridisch aan te vechten. Op dit moment wordt een vordering van dergelijke verenigingen altijd onontvankelijk verklaard omdat geen ‘belang’ kan worden aangetoond. Daarom vraagt het Forum voor Vredesactie om in een Vlaams wapendecreet op te nemen dat “de verenigingen die op de dag van de feiten sedert ten minste vijf jaar rechtspersoonlijkheid bezitten en zich statutair tot doel stellen vrede te bewerkstelligen en tevens de rechten van de mens te verdedigen, in rechte kunnen optreden in alle rechtsgeschillen waartoe de toepassing van dit decreet aanleiding kan geven, wanneer afbreuk is gedaan aan hetgeen zij statutair nastreven.”
In de praktijk is het onmogelijk gebleken een vordering voor een rechtbank in te stellen ten aanzien van een vergunning op basis van de wet van 5 augustus 1991. De procedure voor de Raad van State waarbij de schorsing en vernietiging van het besluit tot verlenen van de vergunning wordt ingesteld,

dient te worden ingesteld binnen een termijn van 60 dagen.

Totnogtoe is elke vordering afgewezen bij gebrek aan ‘belang’ of ‘moeilijk te herstellen ernstig nadeel’.

Het is voor verenigingen of vzw’s sowieso uitermate moeilijk om een moeilijk te herstellen ernstig nadeel aan te tonen.

Uit de Minimi-case blijkt ten overvloede dat zelfs een advocaat die slachtoffer is van schendingen van mensenrechten en opgenomen wordt in rapporten van Amnesty International en Human Rights Watch niet kan opkomen tegen een dergelijk besluit. De facto betekent dit dat slechts een persoon die rechtstreeks getroffen is door een betrokken wapen, en dus gewond of gedood is, een voldoende causaal verband kan aantonen om zijn ‘belang’ of ‘moeilijk te herstellen ernstig nadeel’ aan te tonen. Totnogtoe is geen enkele vordering geslaagd en werd er nooit over de grond van de zaak, m.a.w. de eigenlijke inbreuk op de wet geoordeeld. De facto betekent dit dat er een gebrek aan toegang is tot de rechterlijke macht inzake deze wetgeving.

Hieraan kan worden verholpen door verenigingen of vzw’s die een algemeen of collectief belang nastreven de mogelijkheid te bieden bij decreet om in rechte op te treden.

Daarbij is het wenselijk dat deze verenigingen aan een aantal criteria zouden voldoen. De wet inzake het vorderingsrecht in milieuzaken of de antiracismewetgeving kan daarbij als inspiratiebron dienst doen. Concreet kan er worden voorgesteld dat de vereniging tenminste gedurende drie of vijf jaar bestaat (zodat er geen ad hoc vereniging kan worden opgericht), de vereniging voldoet aan al de vereisten van de vzw-wetgeving, een statutair doel heeft dat gericht is op de te verwezenlijken juridische actie en effectief ook activiteiten kan aantonen (zodat slapende verenigingen worden uitgesloten).

Een ander probleem dat zich voordeed, was het gebrek aan enige openbaarheid van de vergunning. In concreto is voorzien dat bij een procedure voor de Raad van State het aan te vechten besluit moet worden bijgevoegd. Dit is uiteraard nogal moeilijk indien het betrokken besluit niet bekend wordt gemaakt.

[i] In de Powerpoint-presentatie van minister Moerman voor de persontmoeting op 3 mei 2005: “Inspelen op de internationale wetgeving om gelijke tred te houden met de technologische ontwikkeling – niet controleren van goederen die internationaal vrij zijn.”

[ii] KB van 2 april 2003, bijlage art N, 2de categorie, afdeling 1, A, 19: “Andere uitrustingen en ander materieel, bestemd voor het ondersteunen van militaire acties.”

[iii] De redenering van Barco werd overgenomen door minister Moerman bevoegd voor Economische Zaken. Zowel Barco als Moerman refereren naar het KB Art 19. van 2 april 2003. In werkelijkheid bestaat dit KB maar uit 5 artikels. De ‘catch-all’ clausule in dit KB staat in een bijlage Categorie 2, Afdeling 1, A, 19.

[iv] De enige militaire producten van Barco zijn volgens Luc Vanden Broecke, voorzitter van Barcoview de MDHD 3.3, een klein toestelletje dat werd ontwikkeld voor de Belgische F16’s, en de CDU 3.4.M, een navigatiesysteem voor de Belgische C130 dat werd ontwikkeld in het kader van een compensatieprogramma.

[v] “In zijn algemeenheid zij opgemerkt dat sinds de invoering van de ad-hocvergunningsplicht in 1996 in totaal een twintigtal catch-alls zijn opgelegd.” http://www.antenna.nl/amokmar/pdf/KVRKhan190204Karimi.pdf

[vi] http://www.ez.nl/content.jsp?objectid=12566

[vii] Barco-Powerpoint-presentatie voor de leden van de subcommissie Wapenhandel van het Vlaams parlement, 28 januari 2005, blz 8, 16de kader.

[viii] http://www.minbuza.nl/default.asp?CMS_ITEM=96C7FEB68F1149F9BEEBCF62F48D282DX3X61406X61

[ix] Een anonieme diplomaat in De Morgen van 5 december 2003

[x] http://www.pangea.org/unescopau/programas/alerta.htm, Alerta 2005, blz 97 e.v.

[xi] Belgische wapenhandel in 2001, Forum voor Vredesactie: http://www.vredesactie.be/list.php?lang=nl&dossier=4

[xii] Verslag namens de Subcommissie voor Wapenhandel uitgebracht door de heer Kurt Deloor aan de commisie voor Economie, Werk en Sociale Economie, 24 mei 2005, Stuk 33 (2004-2005)

[xiii] http://www.pangea.org/unescopau/programas/alerta.htm, Alerta 2005, blz 86 e.v.

[xiv] http://www.bicc.de/info/about_bicc.php

[xv] Bonn International Centre for Conversion, Conversion Survey 2005, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2005.

[xvi] Brief door minister voor Buitenlandse Zaken en staatssecretaris voor Economische Zaken; BEB-DHI-ES 99083034, 22-02-2000

[xvii] http://www.vredesactie.be/view.php?lang=nl&artikel=156

[xviii] art 4, §1,4°, a en art 4, §2. Zie http://www.vredesactie.be/wapenproductie/wapenwet/wet_1991.html

[xix] art 4, §1,4°, c. Zie http://www.vredesactie.be/wapenproductie/wapenwet/wet_1991.html

[xx] http://minez.nl/content.jsp?objectid=34032

[xxi] Jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering aan het Vlaams Parlement betreffende de toepassing van de wet van 5 augustus 1991 betreffende de in-, uit- en doorvoer van en de bestrijding van illegale handel in wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel en daaraan verbonden technologie (periode 30 augustus 2003-31 augustus 2004), blz. 6